

*О.В. БОДНАР, кандидат економічних наук, старший науковий співробітник,
завідувач відділу ціноутворення, кон'юнктури та інфраструктури ринку
Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки»
А.Л. ПЕДОРЧЕНКО, аспірант*
Національний університет біоресурсів і природокористування України*

Перспективи збільшення доданої вартості на ринку соєвих бобів і продуктів їх переробки в Україні

Постановка проблеми. Завоювання лідерських позицій на світових ринках аграрної продукції, безперечно, є стратегічним питанням для України, особливо в ракурсі розширення можливостей входження на європейські ринки. Наша держава останніми роками досягла значного успіху на світових ринках зернових, насіння олійних культур, соняшникової олії. В сукупності ці товари у 2013 році забезпечили 69% усіх валютних надходжень від аграрного експорту. Проте, на нашу думку, важливо бачити напрями відходу від превалювання сировинної складової у зовнішній торгівлі, створювати можливості переробки її в середині країни, що уможливить одержувати вищу додану вартість, робочі місця, приведе в дію механізми цінової стабілізації внутрішніх ринків експортоорієнтованої сільськогосподарської продукції тощо. Нині, на жаль, Україна вивозить переважно сировинні ресурси. Вітчизняна структура аграрного експорту у 2013 році з погляду глибини переробки продукції виглядає так: сировинна продукція – 50%, проміжна – 28, кінцева – 22%. В країнах Європейського Союзу при торгівлі з Україною, наприклад, зазначені співвідношення становлять відповідно: 14, 22 та 64%. Значні потужності по переробці сільськогосподарської продукції дають їм змогу переробляти як вироблену в середині країни, так й імпортовану сировину для забезпечення внутрішніх потреб у продовольчих ресурсах. Частка сировини в аграрному імпорті з України в цих країнах дорівнює 50%, тоді як

продукція кінцевого споживання населенням – 6%. В Україні ці показники складають відповідно 8,5 та 8%. Таким чином, потребують глибокого дослідження проблеми пошуку можливостей та визначення доцільності переробки тих чи інших видів сільськогосподарської продукції в середині нашої держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання розвитку зовнішньоекономічної діяльності в аграрному секторі України й інших держав, пошук пріоритетів для побудови ефективної стратегії державного розвитку в умовах світової інтеграції є одними з ключових моментів досліджень таких відомих науковців, як М. Борхунов [1], В. Власов, Є. Голомша, С. Кваша [2], Т. Осташко [3], Б. Пасхавер [4], В. Точилін [3], І. Ушачев [5], О. Шпичак [6], О. Шубравська [7] та інші [8-10]. Конкретно в галузевому аспекті проблемам визначення переваг і недоліків експорту вітчизняних зернових та олійних культур займалися О.М. Шпичак [11], О.В. Боднар, О.О. Шпичак [12], Т.В. Куць [13] й інші.

Слід зазначити, що окреслені проблеми надзвичайно важливо розглядати в розрізі окремих видів продукції з урахуванням їхньої специфіки. На нашу думку, недостатньо приділено уваги соєвим бобам у контексті визначення можливостей, що втрачаються Україною, на фоні її безперечних успіхів у виробництві та експорті соєвих бобів і продуктів їх переробки. Важливим є пошук напрямів нарощування доданої вартості у цьому напрямі.

Мета статті - порівняння доданої вартості в існуючих ланцюгах виробництва й переробки соєвих бобів, що дасть змогу бачити спроможність збільшення економічної

*Науковий керівник – О.М. Шпичак, доктор економічних наук, професор, академік НААН.
© О.В. Боднар, А.Л. Педорченко, 2015

вигоди, вирішення питання зменшення безробіття, продовольчої безпеки та зменшення імпортозалежності в енергетичній сфері.

Виклад основних результатів дослідження. Протягом останніх п'яти років в Україні активно розвивається ринок соєвих бобів і продуктів їх переробки. Цьому сприяв зростаючий попит на світовому ринку та рівень цін, що давав змогу одержувати порівняно високий прибуток з одиниці площі. Зокрема, у 2013 році, розмір прибутку від виробництва й реалізації соєвих бобів (880 грн з 1 га) серед інших видів сільськогосподарської продукції поступався лише насінню соняшнику (1348 грн за 1 га) та був

значно вищим порівняно із зерновими (кукурудза – 103 грн, пшениця – 94, ячмінь – 16 грн). Вітчизняні товаровиробники активно розширювали посіви та нарощували виробництво цієї культури. У 2005, 2010 й 2012 роках відбувся розподіл фінансових і матеріальних ресурсів у сільськогосподарських підприємствах на користь соєвих бобів у результаті порівняно високої дохідності даної культури у попередніх роках. Це можна відстежити через стрибкоподібне зростання посівних площ культури (рис.1), що зумовило збільшення упродовж останніх 10 років виробництва соєвих бобів в Україні з 363 тис. т до 2,8 млн т, або у 7,6 раза.

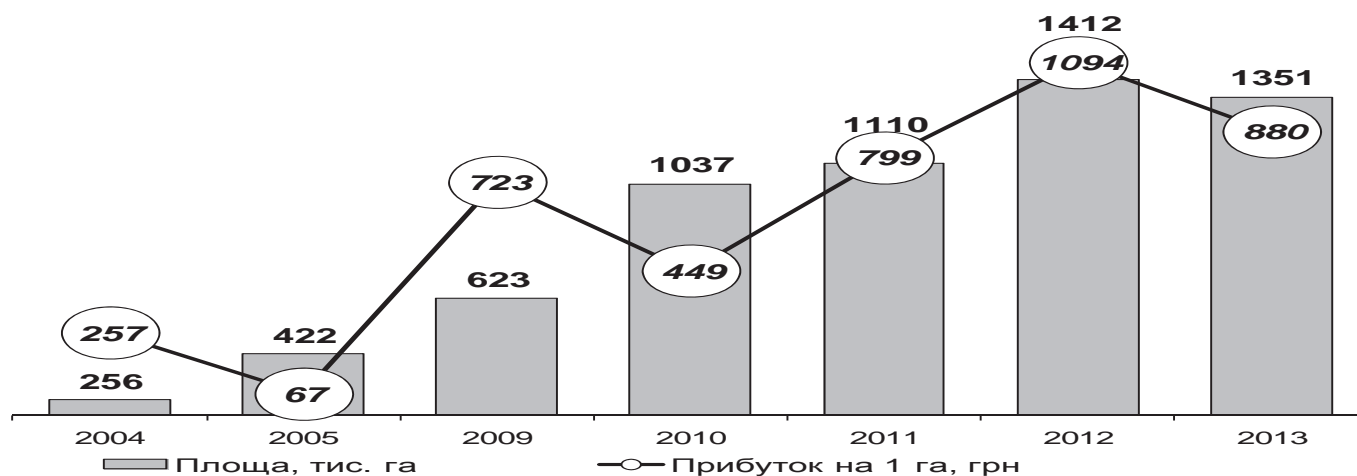

Рис. 1. Розширення посівних площ соєвих бобів під впливом підвищення дохідності їх виробництва

Джерело: Складено авторами за даними Державної служби статистики України.

Близько половини валового збору соєвих бобів вивозиться за межі країни. Темпи нарощування обсягів експорту досить суттєві – за останні 10 років вони становили майже 40 разів (табл.1). У 2013 році на світовий ринок Україна поставила 1493 тис. т цієї продукції, що дало змогу досягти одну з лідерських позицій серед світових експортерів

соєвих бобів. За попередніми оцінками 2014 року Україні вдалося посісти сьоме місце у цьому рейтингу. Значно зросли також обсяги експорту соєвої олії, що складають близько 70% від її виробництва. У 2013 році було вивезено 82 тис. т цього виду продукції, що порівняно із 2004 роком у 31 раз більше.

1. Експорт соєвих бобів і продуктів їх переробки в Україні

Показник	2004 р			2013 р.			2013 р. до 2004 р., (разів; +, -)		
	Соєві боби	Соєва олія	Соєва макуха	Соєві боби	Соєва олія	Соєва макуха	Соєві боби	Соєва олія	Соєва макуха
Обсяги експорту, тис т.	38,4	2,6	1,7	1492,5	82,1	21,3	38,9	31,3	12,7
Середня вартість 1 т експорту, дол. США	248,6	555,1	341,1	497,4	905,9	557,3	2,0	1,6	1,6
Вартість експорту, млн дол. США	9,5	1,5	0,6	742,3	74,4	11,9	77,8	51,0	20,8
Частка соєвих бобів та продуктів їх переробки в аграрному експорті, %	0,3			4,6			+ 4,3		

Джерело: Складено авторами за даними Державної митної служби України.

Серед світових експортерів соєвої олії за попередніми оцінками у 2014 році Україна займає 9 місце. Частка соєвих бобів та продуктів їх переробки в аграрному експорті впевнено зростає й у 2013 році досягла 4,6%.

Зазначимо, що за аналізований період спостерігається дворазове підвищення цін експортних контрактів на соєві боби, тоді як темпи зростання аналогічних цін на соєву олію та шрот становили 1,6 раза. Як показують дослідження, дворазове підвищення цін на соєві боби призводить до 1,8-разового зростання собівартості продуктів їх переробки при незмінному розмірі інших статей витрат. Виходячи із зазначених співвідношень у темпах зростання цін на сировину й продукти її переробки, ситуація склалася на користь соєвих бобів, що стало одним із основних стимулів нарощування обсягів їх експорту.

Географія експорту соєвих бобів і продуктів їх переробки з України порівняно обмежена. З 1 серпня 2014 року було введено

заборону РФ на імпорту сої та соєвого шроту з України, офіційною причиною цього є порушення фітосанітарних норм українською стороною переважно через засмічення насінням карантинних бур'янів. Але фактично причина цих обмежень мала політичний характер, чим і пояснюється вдала переорієнтація вітчизняних експортерів на Польщу, Білорусь, Угорщину, Литву, Румунію та Словаччину, тобто країни, в які поставка здійснюється залізничним транспортом. Водночас основний обсяг експорту відбувається морським шляхом. Основні країни-імпортери ОАЕ, Італія, Єгипет.

Завдяки нарощуванню виробництва соєвої олії, починаючи із 2012 року спостерігається імпортозаміщення на ринку соєвого шроту. Відбулося суттєве скорочення імпорту цієї продукції. Якщо у 2006 році його обсяги становили 160 тис. т, то у 2013му було завезено лише 8 тис. т. Проте лише за 7 міс 2014 року було вивезено 60 тис. т соєвого шроту (рис. 2).

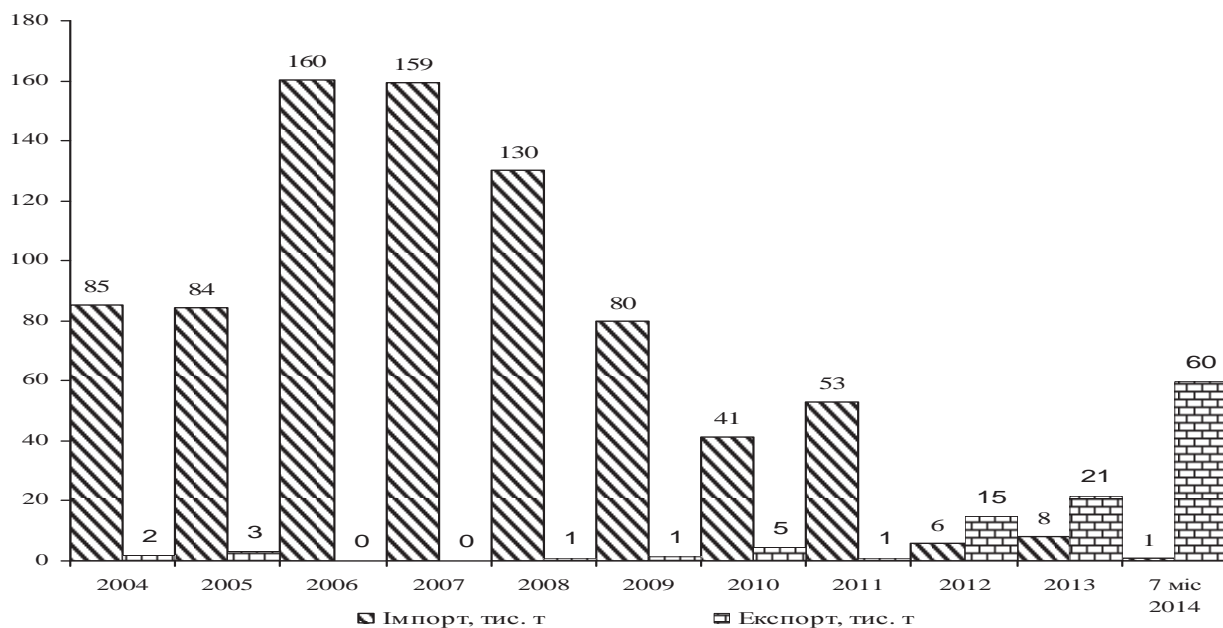

Рис. 2. Експортно-імпортні операції на ринку соєвого шроту, тис. т

Джерело: Складено авторами за даними Державної митної служби України.

Для розширення географії експорту соєвого шроту гостро стоїть проблема співвідношення ціни й якості продукції, відповідність міжнародним стандартам. Зокрема, досить складним залишається питання вмісту та наявності ГМО у вітчизняних соєвих бобах, відповідно і в соєвому шроті. Також вітчизняні соєві боби (а відповідно й соєвий

шрот) програють південноамериканським за показником кількості протеїну: в українській сої в середньому (і мінімум за умовами зовнішньоекономічних контрактів) цей показник дорівнює 32% на сиру речовину, тоді як бразильські та аргентинські соєві боби мають цей показник на рівні 38%, а парагвайські – до 42%.

На відміну від насіння соняшнику й ріпаку, на ринку соєвих бобів в Україні нині існують більш диференційовані напрями розподілу обсягів виробництва. Внутрішній попит на ринку соєвих бобів формується переважно за рахунок переробки на соєву олію та використання для годівлі тварин. Обсяг внутрішнього використання значно зріс за рахунок нарощування потужностей з виробництва соєвої олії, обсяги якого протягом останніх чотирьох років збільшилися майже вдвічі – до 130 тис. т. За умов несприятливої цінової кон'юнктури на світовому ринку сої, що мало місце у 2013/14 МР, при наявності альтернативних внутрішніх каналів збуту соєвих бобів, вдалося дещо зменшити падіння цін на внутрішньому ринку, тобто переробні підприємства пропонували вищі ціни порівняно з експортоорієнтованими компаніями.

Частка соєвої олії незначна у виробництві рослинних олій в Україні – лише 2,7%. Проте на відміну від інших олійних культур високий вміст білка в сої дає змогу одержувати поживніші шрот або макуху. Досить широко застосовується у кормовиробництві екструдовна (повножирова) соя, тобто, боби,

що пройшли поглиблену гідротермічну обробку. Порівняно зі шротом така годівля забезпечує вищу продуктивність тварин і птиці й вищу конверсію корму. Зокрема, нарощування виробництва продукції птахівництва зумовило збільшення використання соєвих бобів і продуктів їх переробки для годівлі птиці. Як правило, на птахофабриках та свинокомплексах існують власні комбикормові заводи, в яких виробляється екструдована соя.

Нами проведено порівняльний аналіз напрямів використання вироблених соєвих бобів і продуктів їх переробки в Україні та в країнах-лідерах на світовому ринку цих видів продукції (США, Бразилія, Аргентина). Крім того, доцільно розглянути внутрішній розподіл виробленої й імпортованої сої в країнах ЄС.

Незважаючи на зростаючі темпи розвитку соєвої галузі, Україна поступається за показниками виробництва країнам-світовим лідерам (табл.2). Розподіл вироблених соєвих бобів у зазначених країнах відбувається порізному. Зокрема, Бразилія близько половини обсягу виробництва постачає на світовий ринок.

2. Розподіл вироблених соєвих бобів в Україні та окремих країнах світу у 2014 р. з розрахунку на душу населення, кг

Показник	ЄС	США	Бразилія	Аргентина	Україна
Виробництво					
Соєвих: бобів	3,1	337,6	462,0	1289,0	81,4
олії	4,6	29,2	35,5	170,1	4,1
шроту/макухи	19,9	121,6	142,5	693,1	17,5
Внутрішнє споживання*					
Соєвих: бобів	27,3	161,6	200,3	964,4	39,6
олії	3,6	26,2	29,2	68,9	1,0
в тому числі на промислову переробку	1,8	6,8	12,1	59,8	0,0
шроту/макухи	57,2	85,6	73,0	46,9	14,8
Використання на годівлю					
Соєвих: бобів	1,8	9,8	15,5	72,7	17,5
шроту/макухи	57,2	85,6	73,0	46,9	14,8
Імпорт					
Соєвих: бобів	25,1	1,3	2,9	0,0	0,0
олії	0,6	0,2	0,0	0,0	0,0
шроту/макухи	39,0	0,5	0,1	0,0	0,1
Експорт					
Соєвих: бобів	0,1	146,7	229,5	192,2	39,6
олії	1,6	3,0	6,2	101,9	3,0
шроту/макухи	1,1	36,4	69,3	652,2	2,8

* Показник визначено як суму продовольчого споживання, промислової переробки, використання на годівлю, витрат на посів (для соєвих бобів), внутрішніх витрат.

Джерело: Складено авторами за даними USDA станом на 14.11.2014.

Проте внутрішня пропозиція повністю забезпечує потреби галузі тваринництва у

соєвому шроті. Виробництво м'яса на душу населення тут становить 134,2 кг, причому

на внутрішнє споживання припадає 75% і 25% вивозиться за межі країни (табл.3). Переважна частина виробленої соєвої олії спо-

живається в середині країни (29,2 кг на душу населення), з яких 34% використовується на промислову переробку.

3. Розподіл виробленого м'яса за видами в Україні та окремих країнах світу у 2014 р. з розрахунку на душу населення, кг

Показник	ЄС	США	Бразилія	Аргентина	Україна
Виробництво					
Усього м'яса*	82,9	131,9	134,2	128,8	51,3
Свинина	44,1	34,0	17,2	11,4	17,9
Яловичина	14,7	34,1	50,2	66,8	9,9
Птиця	24,1	63,8	66,8	50,6	23,5
Внутрішнє споживання**					
Усього м'яса*	77,8	114,5	100,7	115,5	48,0
Свинина	39,8	27,8	13,7	11,6	18,8
Яловичина	14,9	34,3	39,6	62,1	9,4
Птиця	23,1	52,4	47,4	41,9	19,8
Експорт					
Усього м'яса*	7,3	22,7	33,8	13,5	5,1
Свинина	4,3	7,5	3,4	0,0	0,2
Яловичина	0,5	3,6	11,0	4,7	0,6
Птиця	2,4	11,6	19,4	8,8	4,4

* Показник визначено як суму основних видів м'яса: свинина, яловичина, м'ясо птиці

** Показник визначено як суму продовольчого споживання, промислової переробки, використання на годівлю, внутрішні витрати.

Джерело: Складено авторами за даними USDA станом на 14.11.2014.

Аргентина, де на душу населення виробляється 1289 кг соєвих бобів, вивозить лише 15% від валового збору. Ця країна є лідером із поставок соєвої олії та шроту на світовий ринок, які з розрахунку на душу населення становлять 101,9 і 652,2 кг відповідно. Значні обсяги соєвої олії використовуються на промислову переробку.

Відмінним є досвід країн ЄС, де в сукупності внутрішнє виробництво соєвих бобів дорівнює лише 3,1 кг на душу населення. Тут потужності з переробки сої забезпечуються за рахунок імпортованої сировини. Обсяг імпорту - 25,1 кг із розрахунку на душу населення та у вісім разів перевищує внутрішнє виробництво. Таким чином задовольняються продовольчі потреби у продуктах переробки соєвих бобів і потреби кормовиробництва для забезпечення тваринницької галузі. Будучи переважними імпортерами сировинних ресурсів, країни ЄС забезпечують: повністю потреби у продовольстві, в тому числі тваринного походження; створення доданої вартості в середині країни за рахунок переробки соєвих бобів та виробництва тваринницької продукції; зайнятість власного населення; виробництво високоякісного продовольства й кормів, що відпо-

відає власним вимогам; експорт соєвої олії, свинини та м'яса птиці.

Україна, експортуючи соєві боби, що є сировиною для виробництва тваринницької продукції й можуть бути використані для виробництва біодизеля, значно поступається цим країнам у виробництві та споживанні м'яса й потерпає від значної імпортозалежності в енергетичних ресурсах, має проблеми з безробіттям та соціальними збуреннями. На відміну від країн ЄС, де існує значна імпортозалежність від сировинних ресурсів, Україна має можливість повністю забезпечувати власні потреби у продовольстві як рослинного, так і тваринного походження, проводити часткову заміну традиційних видів палива альтернативними за рахунок власної сировини, тим самим значно зменшуючи вплив волатильності світових цін на внутрішній ринок, створювати додаткові робочі місця.

Досягти цієї мети можна розширенням напрямів внутрішньої переробки соєвих бобів, що, крім вище зазначених переваг, дасть можливість одержувати продукцію зі значно вищою доданою вартістю.

Нами пропонується порівняння ефективності існуючих та можливих напрямів використання вироблених в Україні соєвих бо-

бів. Зокрема, порівняння здійснене зіставленням розміру доданої вартості, створеної за умов виробництва й експорту соєвих бобів, і при альтернативних варіантах внутрішньої переробки останніх. При цьому ланцюг від виробництва до експорту сої є базовим. Альтернативними варіантами виступають ланцюги, які включають у себе: 1) виробництво сировини, переробку на олію й шрот і в подальшому їхній експорт; 2) виробництво сировини, переробку на олію та шрот, експорт олії й використання шроту для виробництва продукції тваринництва; 3) виробництво сировини, переробку на олію та шрот, переробка соєвої олії на біодизель й експорт соєвого шроту; 4) виробництво сировини, переробку на олію та шрот, переробка соєвої олії на біодизель і використан-

ня шроту для виробництва продукції тваринництва.

Для порівняння існуючих ланцюгів нарощування доданої вартості в процесі виробництва та переробки соєвих бобів нами було використано методику, запропоновану академіком О.М. Шпичаком [6].

На першому етапі визначено сукупну додану вартість, що створюється в ланцюгу від виробництва до експорту соєвих бобів. Дослідженнями встановлено, що при їх виробництві в сільськогосподарських підприємствах частка доданої вартості у випуску продукції становить 37,1% (табл. 4). Таким чином, при рівні цін станом на листопад 2014 року й реалізації соєвих бобів за умовою EXW (5467 грн за 1т) розмір доданої вартості з розрахунку на 1 т становитиме 2028 грн.

4. Додана вартість та її частка при виробництві й реалізації соєвих бобів у сільськогосподарських підприємствах за умов 2013 року

№ П.п.	Показник	Із розрахунку на 1 т соєвих бобів
1	Виробнича собівартість, грн	2492,9
	у тому числі:	
2	оплата праці з соцівдрахуваннями	201,0
3	амортизація	144,1
4	інші загальновиробничі витрати, у т.ч. плата за оренду майнових паїв, фіксований сільськогосподарський податок	469,3
5	Ціна реалізації продукції сільськогосподарськими виробниками, вкл. ПДВ, грн	4118,6
6	Рівень товарності, %	90,0
7	Повна собівартість, грн	2964,0
8	Прибуток від реалізації, грн	468,1
9	ПДВ на новостворену продукцію, грн	247,1
10	Сума доданої вартості, грн (2+3+4+8+9)	1529,6
11	Частка доданої вартості у випуску продукції сільськогосподарськими підприємствами, % (10/5)*100	37,1

Джерело: Розраховано авторами за даними Державної служби статистики України

Далі було визначено розмір доданої вартості, що формується в процесі руху бобів від елеватора (EXW) до порту (CPT) та від

порту до завантаження на борт судна (FOB) (табл.5).

5. Додана вартість при експорті вже вироблених соєвих бобів і продуктів їх переробки з розрахунку на 1 т відповідної продукції за умов 2014 року, грн*

Показник	Вид експортованої продукції, базис поставки		
	Соєві боби (EXW-CPT-FOB)	Соєва олія (FCA-CPT-FOB)	Соєвий шрот (FCA-DAF)
1	2	3	4
Ціна (EXW/ FCA), з ПДВ	5467	11319	6314
Ціна (FOB/ DAF)	6160	12320	6160
Транспортування продукції до елеватора,	100	x	x
Приймання на елеваторі	20	x	x
Витрати на доробку продукції та втрати	67,6	x	x
Зберігання на лінійному елеваторі (0,5 місяця)	14	x	x
Зважування та завантаження у залізничний/авто транспорт	58	x	72,5
Одержання фітосанітарного сертифіката	8,9	25	12
Одержання ветеринарного сертифікату	1,9	9,7	3,2

Продовження табл. 5

Транспортування залізничним транспортом	260	x	217
Втрати при транспортуванні залізницею	91,1	x	105,2
Транспортування автотранспортом	400	800	x
Митне оформлення	0,8	1,5	7,7
Одержання „Certificate of origin”	0,13	0,27	1,30
Сертифікат якості й кількості незалежного сюрвейєра	15,4	15,4	15,4
Транспортно-експедиторські послуги в порту	15,4	15,4	x
Перевалка продукції	261,8	231	x
Фумігація	11,55	x	x
Аспіраційні втрати (при перевалці в порту)	109	113,2	x
Усього витрат, при перевезенні:			
залізничним транспортом	1036	x	434
автотранспортом	1085	1211	x
Частка доданої вартості у витратах, понесених експортерами, %*	48	48	48
Прибуток при експорті (вкл. повернення ПДВ) при перевезенні:			
залізничним транспортом	708	x	904
автотранспортом	682	1859	x
Сума доданої вартості при експорті, при перевезенні:			
залізничним транспортом	154,3	x	5
автотранспортом	128,9	371	x

* За даними ДП „Сангрант плюс”.

Джерело: Власні розрахунки авторів. Ціни на зернові станом на листопад 2014 р. за даними: <http://agrotender.com.ua>, <http://www.agrochart.com>. Транспортні витрати враховують відстань перевезення зерна з Черкаської області до Херсонського морського порту.

У розрахунках прийнято два можливих варіанти перевезення соєвих бобів до портового елеватора: залізничним і автомобільним транспортом. Згідно з чинним законодавством при експорті соєвих бобів (товарна позиція 1201 згідно з УКТ ЗЕД), на відміну від зернових та інших олійних культур, здійснюється відшкодування сум ПДВ, сплаченого при закупівлі сировини й при понесенні витрат у процесі руху її до порту, або до борту судна. Дослідженнями встановлено (табл. 5), що прибуток експортера формується переважно за рахунок сум відшкодування ПДВ. Таким чином, при врахуванні всіх інфраструктурних витрат і прибутку експортера визначено, що при ціновій ситу-

ації станом на листопад 2014 року сума доданої вартості при експорті соєвих бобів залізницею становила 154 грн та автотранспортом – 129 грн із розрахунку на 1 т продукції. Розмір сукупної доданої вартості при виробництві й експорті соєвих бобів, наприклад при перевезенні до порту автомобільним транспортом, становитиме з розрахунку на 1 т 2157 грн.

Альтернативні варіанти визначення сукупної доданої вартості у кінцевій продукції переробки соєвих бобів у середині країни за пропонуваними напрямками передбачають, як проміжний етап, визначення її суми при виробництві та реалізації соєвої олії й шроту (табл. 6).

6. Додана вартість та її частка при виробництві та реалізації соєвої олії й шроту за умов 2014 року

Показник	Із розрахунку на 1 т соєвих бобів	
	Олія	Шрот
Виробнича собівартість, грн	5317	
вартість сировини	4556	
оплата праці з соціврахуваннями	200	
амортизація	222	
податки та збори	50	
Вихід продукції, %	14	81
Вартість реалізації з ПДВ, грн	1584,7	5114,3
Прибуток від реалізації, грн	204	61
ПДВ на новостворену продукцію, грн	19,8	74,6
Сума доданої вартості, грн	323	651
Частка доданої вартості у випуску продукції %	5	10

Джерело: Власні розрахунки авторів.

У розрахунках прийнято, що потужність олієекстракційного заводу дорівнює 5000 т сировини на місяць. Виходячи з витрат на переробку сої та цінової ситуації на ринках сої, соєвої олії й шроту станом на листопад 2014 року, сума доданої вартості, створеної при виробництві олії, становила 323 грн із розрахунку на 1 т соєвих бобів, а її частка у випуску цієї продукції заводом – 5%. Відповідно на шрот припадало 651 грн доданої вартості, частка якої у загальному випуску продукції 10%.

Крім того, для проведення порівняльного аналізу ефективності різних напрямів вико-

ристання соєвих бобів нами було визначено додану вартість, що створюється при експорті соєвої олії та шроту (див. табл.5). У розрахунках прийнято, що поставка олії від олієекстракційного заводу до порту відбувається автотранспортом. У цьому варіанті сума доданої вартості з розрахунку на 1 т соєвих бобів буде 371 грн.

Розрахунок варіанта переробки соєвої олії на біодизель і при використанні соєвого шроту для годівлі свиней наведено в таблицях 7 та 8.

7. Додана вартість при переробці соєвих бобів на біодизель із розрахунку на 1 т соєвих бобів, за умов 2014 року

Показник	Кількість	Ціна, грн	Вартість, грн
Вартість сировини	6,7	4556	30524,1
Витрати на оплату праці з нарахуваннями	34,18	20,83	712,0
Метилат+каталізатор	158	9600	1516,8
Електроенергія	1114,9	1,23	1371,3
Амортизація			1442,7
Загальногосподарські витрати			3556,7
Усього без урахування реалізації побічних продуктів			39123,6
Вартість побічних продуктів			26439,9
Усього з урахуванням реалізацію побічних продуктів			12683,7
Ціна дизельного пального, грн/т з ПДВ			16740,0
Прибуток від реалізації 1 т біодизеля			1266,3
Сума доданої вартості з розрахунку на 1 т біодизеля			4105,2
Частка доданої вартості при виробництві й реалізації біодизеля, %			24,5
Сума доданої вартості з розрахунку на 1 т соєвих бобів			612,7

Джерело: Власні розрахунки авторів за методикою [14].

За умов цінової ситуації на ринку дизельного пального й соєвих бобів у 2014 році при виробництві біодизеля з розрахунку на 1 т сої додану вартість сформовано у розмірі 612,7 грн. При визначенні цього показни-

ка за умов використання соєвого шроту в тваринництві прийнято частку соєвого шроту в структурі концентрованих кормів на рівні 30% і цінову ситуацію на ринку м'яса свиней у 2014 році.

8. Додана вартість при використанні соєвого шроту у виробництві м'яса свиней з розрахунку на 1 т соєвих бобів, за умов 2014 року

Показник	Значення
Вартість 1 т м'яса свиней, грн	18052
Частка доданої вартості при виробництві й реалізації м'яса свиней у сільськогосподарських підприємствах, %	19,6
Сума доданої вартості на 1 т, грн	3538,2
Витрати кормів на виробництво одиниці продукції, к. од.	5,37
Питома вага концентрованих кормів у структурі годівлі, %	95,9
Витрати концентрованих кормів на виробництво одиниці продукції, к од	5,15
Частка соєвого шроту в структурі концентрованих кормів, %	20
Поживність соєвої макухи, к. од.	1,35
Сума доданої вартості в розрахунку на 1 т, грн.:	
к.од.,	658,9
соєвого шроту,	488,1
соєвих бобів,	395,3

Джерело: Власні розрахунки авторів.

Таким чином розмір доданої вартості з розрахунку на 1 т соєвих бобів становив 395,3 грн.

Визначення розміру доданої вартості на всіх етапах виробництва та переробки сої

дало змогу встановити сукупну додану вартість по окремих ланцюгах руху продукції й порівняти її з ефективністю експортного напрямку руху соєвих бобів (рис. 3).

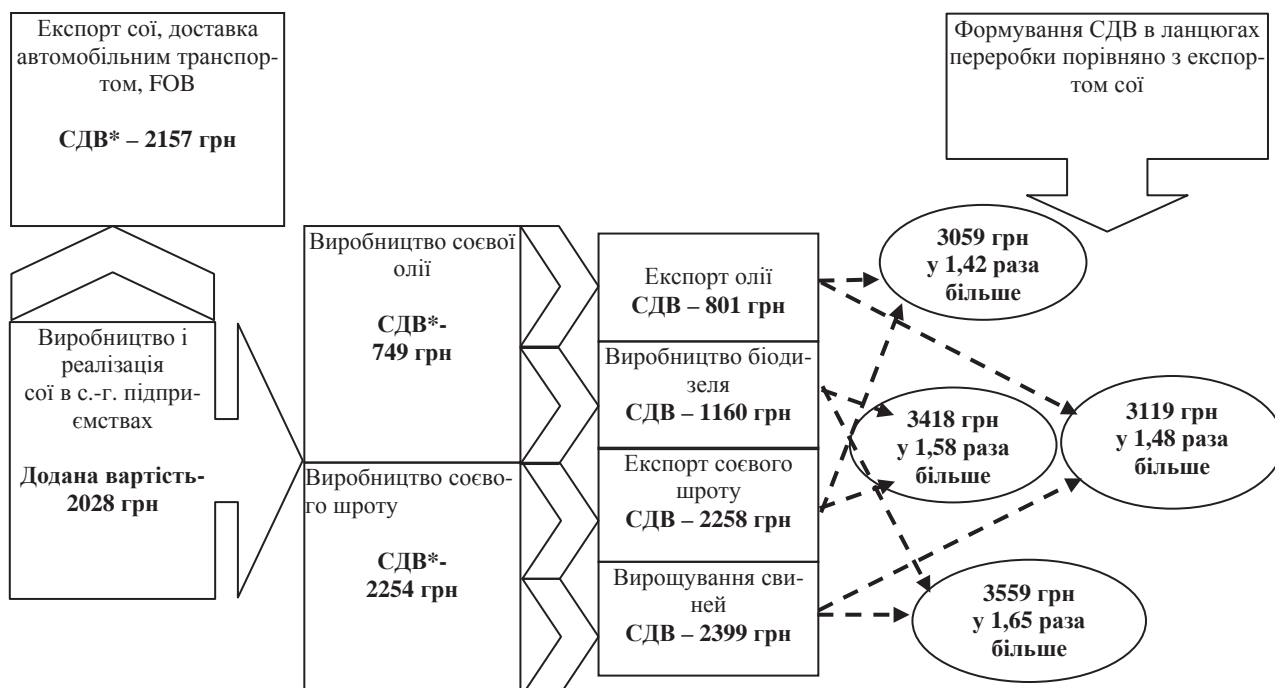

Рис. 3. Схема напрямів нарощування доданої вартості та її сукупний розмір у ланцюгах «виробництво-переробка-торгівля» соєвих бобів

* СДВ – сукупна додана вартість, що створюється в усіх попередніх ланках ланцюга переробки продукції.

Джерело: Власні розрахунки авторів

Отже, перший альтернативний ланцюг передбачає виробництво соєвих бобів, їх переробку на олію та шрот і подальше постачання останніх на світові ринки. У цьому випадку сукупна додана вартість, яка є сумою доданих вартостей, створених на кожному етапі переробки продукції, з розрахунку на 1 т соєвих бобів дорівнюватиме 3059 грн.

Другий альтернативний ланцюг передбачає аналогічно виробництво й переробку соєвих бобів, експорт соєвої олії, проте соєвий шрот використовується для годівлі тварин, у цьому випадку розмір сукупної доданої вартості становитиме 3119 грн.

Третій альтернативний ланцюг формується від виробництва соєвих бобів, їх переробки на біодизель і спрямування соєвого шроту на експорт. Він акумулює сукупну додану вартість у розмірі 3418 грн

Ланки четвертого ланцюга аналогічні попередньому, крім того, що соєвий шрот використовується для виробництва свинини. В даному випадку акумулюється 3559 грн

сукупної доданої вартості з розрахунку на 1 т соєвих бобів.

Як бачимо, зазначені варіанти забезпечують збільшення ефективності використання соєвих бобів порівняно з їх експортом у 1,4-1,7 раза. Оскільки розмір сукупної доданої вартості у пропонуваніх ланцюгах є досить близьким, пріоритетність кожного напрямку можна визначитися виходячи з конкретних цілей. Зокрема, нині важливим є забезпечення продовольчої безпеки держави та послаблення її енергетичної залежності.

Висновки. На нинішньому етапі структура аграрного експорту України має переважно сировинний характер. Експорт сільськогосподарської продукції є найбільш оперативним і виправданим для нинішніх умов способом „розвантажити” внутрішній ринок та забезпечити валютні надходження в країну. Проте необхідно шукати способи виробляти й експортувати продукцію з високою доданою вартістю. Дослідженнями встановлено, що при переробці соєвих бобів

у середині країни, в тому числі при використанні їх на виробництво свинини, та можливому експорті вже продуктів їх переробки сукупна додана вартість збільшується в 1,4-1,7 рази порівняно з експортом сирови-

ни. Це уможливило збільшити економічну вигоду, може вирішити питання безробіття, продовольчої безпеки і зменшення імпортозалежності в енергетичній сфері.

Список використаних джерел

1. Борхунов Н. Как повысить платежеспособный спрос на внутреннем продовольственном рынке России: размышления и расчеты / Н. Борхунов, О. Родионова // АПК: экономика, управление. – 2013. – № 9. – С. 15-23.
2. Кваша С.М. Економічне обґрунтування програми виробництва зерна пшениці в Україні / С.М. Кваша, М.М. Льчук, І.А. Коновал // Економіка АПК. – 2013. – №3. – С. 16-25.
3. Ринки реального сектора економіки України в інституціональному середовищі СОТ: кон'юнктура та інтеграція / [Точилін В.О., Осташко Т.О., Лапко О.О. та ін.]; за ред. В.О. Точиліна. – К.: Ін-т екон. та прогнозів. НАН України, 2012. – 550 с.
4. Виклики і шляхи агропродовольчого розвитку / [Пасхавер Б.Й., Шубравська О.В., Молдаван Л.В. та ін.]; за ред. Б.Й. Пасхавера; НАН України; Ін-т екон. та прогнозів. – К., 2009. – 432 с.
5. Ушацев И.Г. Состояние и проблемы обеспечения продовольственной безопасности страны / И.Г. Ушацев, А.Ф. Серков / [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.vniiesh.ru/publications/Stat/4949.html>.
6. Шпичак О.М. Выгоды та проблеми експорту зерна з України / О.М. Шпичак, О.В. Боднар // Економіка АПК. – 2013. – № 10. – С. 5-15
7. Шубравська О.В. Перспективи міждержавної співпраці в агропродовольчій сфері / О.В. Шубравська // Економіка АПК. – 2013. – № 10. – С.87-92.
8. Wilson W.W., Carlson D.C.E., Dahl B.L. Logistics and supply chain strategies in grain exporting / Wilson W.W., Carlson D.C.E., Dahl B.L. // *Agribusiness*. – 2001. – Vol. 20(1). – P. 119-161.
9. Scoppola M. Economies of scale and market structure in international grain trade / Scoppola M. // *Agricultural Economics*. – 2007. – Vol. 37. – P. 277-291.
10. Bandyopadhyay S. Biofuel subsidies and international trade / Bandyopadhyay S., Biiikum S., Wall H. // *Economics & Politics*. – 2013. – Vol. 25. – P. 181-195.
11. Шпичак О.М. Оптимізація ринку зерна та її результативність / О.М. Шпичак, О.В. Боднар // Моніторинг біржового ринку. – 2014. – №2. – С. 22-28.
12. Шпичак О.О. Оподаткування експорту-імпорту продукції рослинництва та продуктів її переробки / О.О. Шпичак. – К.: ННЦ ІАЕ, 2004. – 258 с.
13. Куць Т.В. Економічний аналіз пріоритетності у виборі сировини для виробництва біодизеля в Україні / Т.В. Куць // *Наук. вісн. Нац. ун-ту біоресурсів і природокористування України. Серія "Економіка, аграрний менеджмент та бізнес"*. – 2010. – Вип. 154. – Ч. 1. – С. 212-217.
14. Економіко-організаційні засади виробництва біопалива як напрям оптимального вирішення енергетичних та продовольчих проблем в Україні / [Шпичак О.М., Стасіневич С.А., Куць Т.В.]; за ред. академіка НААН України О.М. Шпичака. – К.: ЗАТ „Нічлава”, 2011. – 410 с.

Стаття надійшла до редакції 03.02.2015 р.

*

UDS 338.314

*D.M. PARMACLI, doctor of economic sciences, professor
A.I. IANIOGLO, post-graduate student*
Comrat State University, Republic of Moldova*

Operating leverage and production profitability: functional dependence

Scientific problem. The classic formula for calculating the operating leverage as an indica-

tor of economic security of crops cultivation involves dividing the marginal profit by the marginal revenue of both certain types of products and the full range of crops. Doing these calculations within enterprises causes certain

* Scientific supervisor – D.M. Parmacli, doctor of economic sciences, professor.

© D.M. Parmacli, A.I. Ianioglo, 2015